

הנפוליונצ'יק והמדכבה נפגשים באילת

בזמן הגבול שבין ת"א ויפו מסתתר "מוזיאון בתי האוסף", המכיל אוספים נדירים של רובים, אקדחים וכלי נשק אחרים שהיו בשימוש כוח המגן העברי לדורותיו. בכל מדינה מתוקנת היה אוסף כזה שוכן אחר כבוד במוזיאון מפואר. כאן הוסבה תחנת רכבת טורקית ישנה למוזיאון צנוע, שאוצר בתוכו אלפי פריטים בעלי חשיבות היסטורית ובעיקר סיפורי קרב

כתבו: יואל צפרייר ואיל בונוסלבסקי
צילם: נעם דונני

מוזיאון "בתי האוסף"
משרד הבטחון - יחידת המוסיאונים
(לתולדות צה"ל)

תמ"ק עוזי לסוגיו - ביתן הרובים

מהסליק למתנות הרמטכ"לים

על חיצוניותו האפורה של המוזיאון מחפה האוצר הבלום שהוא מכיל. מדובר באוצרות היסטוריים - לא פחות. מוצגים מקוריים מן הסליקים הראשוניים ועד אמצעי הלחימה המתקדמים ביותר של צה"ל. ממשורייני הסנדביץ' בתשי"ח ועד טנקי המרכבה, כולל דגם העץ הראשון של האב-טיפוס. במשך הזמן נוספו מוצגים והמקום עמוס עד להתפקע - תערוכה של תהליכים מדיניים, כולל מסמכים, מפות וקטעי עיתונות; ביתן של שרי הביטחון והרמטכ"לים בסגנון אנכרוניסטי מעט, עם שלל מתנות ומוצגים אוטריים שפעם קישטו את לשכות הרמטכ"לים ושמלמדים משהו על הערצת אנשי הצבא שפעם הייתה מובנת מאליה; ביתני חילות צה"ל שונים; ביתן הלחימה בטרור ואפילו ביתן חיל הקשר, האלקטרוניקה והמחשבים, מיני הדואר ועד ללוויינים בני זמננו. לזכותם של מנהלי המוזיאון ייאמר שלמרות הנטל ההיסטורי הכבד המוטל על כתפיהם הם אינם מצנזרים דבר ומעבירים לנוער תיאור ממצה ומרויך של המלחמות ואירועי הביטחון. מנהלת המוזיאון, רינה עמית, מדגישה כי המוצגים הפיזיים הם רק אמצעי. הרעיון בתצוגה ובתוכנית ההדרכה הוא לבחון את הקשר וההשפעה ההדדית בין הלוחם הישראלי לבין החברה הישראלית בתוך רצף האירועים ההיסטוריים. לשם כך אוספים לא רק כלי נשק אלא גם סיפורים ועדויות של לוחמים ומצמידים אותם לכלי הנשק.

בהנחייתו נאספו כלי הנשק והרכב הקרבי שנועדו להיות מוצגים במוזיאון לכשיוקם. המוצגים רוכזו במחסנים ששימשו בעבר את תחנת הרכבת העיתונאית של יפו, שלימים הפכה למחנה צבאי בריטי ומרכז לוגיסטי אזורי, ואחר כך - באבולוציה ישראלית אופיינית - למתפרת של צה"ל, משולבות בארכיון הצבאי. בגלל הארכיון היה המקום סגור ומסוגר למבקרים והייתה שהתפרות קשות היום לא יחטטו במסמכי צה"ל הרגישים.

עד שנת 88 נמשך אוסף כלי הנשק ואז צץ הרעיון, בנסגרת ההכנות הקדחתניות לאירועי שנות הארבעים למדינה, להכשיר את המקום לתצוגה חד-פעמית של כלי נשק צה"ליים, שכבר היו שם ממילא. במהירות הוכשר המקום לצבאיים והאוסף הוצא מהמחסנים, אוורד והוצג לראווה. כמו כל דבר זמני אצלנו התצוגה הפכה לקבועה, בעיקר בגלל דרישות הקהל שנתר לשם. המקום הוכשר לביקורים, האיסורים התוקיים הוסרו ובשנת 91 הוחלט על הקמת מוזיאון בתי האוסף. שרד הביטחון באמצעות יחידת המוזיאונים, מתפעל מאז את המקום, האוצר בתוכו כ-9,000 פריטים (מקוטלגים וממוחשבים, תודה לאל). האוסף העצום - לא כולל אמל"ח ימי ואווירי - פרס על מני 11 ביתנים ועוד סככות וחצרות נוספות. הוא כולל גם כלים נדירים שיוצרו במחתרת על ידי ה"יתעיישי" לתעשיית הנשק במחתרת.

הדגש כאן הוא על פריטים שיש להם זיקה מובהקת למורשת ולהיסטוריה הצבאית. זה אוטר, כלי נשק שהיו בשימוש, או פיתוחי נשק מיוחדים שתלקם לא נוסו, נשק שלל שהגיע לצה"ל ובחלקו אף נקלט בצבא ועוד. יש כמובן גם לימוקים כמו מבנית השרד הלפני אחרונה של יצחק רבין ז"ל, החללים של מוטנה גור, רכב צליחה מצרי מ-1973 ולצידו תמס"ח ישראלי, משגרי קטיושות ולהשלמה, סמלים חינוכיים כמו עיטורי העוז והגבורה.

ין הסמטאות המפולשות בדרום ת"א, בואכה יפו, בין חנויות האופנה המיושנות, זגגים מזדקנים, ומוכרי ציורים מזויפים, מסתתר לו מוזיאון בתי האוסף של צה"ל. למי שלא שמע, ויש רבים כאלה, נאמר כי זהו אחד המוזיאונים הצבאיים החשובים של ישראל. כאן, במתחם של הרכבת הטורקית הישנה בקו יפו-ירושלים-לבנט ההיסטורי, נבנה כמעט באקראי אוסף מרשים של כלי המלחמה והתחמושת של כוח המגן העברי לדורותיו בתקציב מינימלי, שומרים כאן עשרה עובדים מסורים על מאגר ענק של כלי נשק, רכב קרבי ואמל"ח, מפתחים תוכניות הדרכה ומנסים להחזיל לבני הנוער האדישים משהו מרוחו של צה"ל.

בכל מדינה נורמלית היה האוסף הזה שוכן אחר כבוד באתר טיפואר ומשוכלל, עמוס קידוח שיש בוהקים, פירוטכניקה חדשנית ואמצעי המחשה אודיו-ויזואליים. מוזיאון שהיה הופך עד מהרה לנגתאון לאומי. כאן, בגלל אילוצי תקציב ואולי סתם בשל חוסר תשומת לב, הפכו מחנה צבאי נטוש למוזיאון, האמגר לסקר את תולדותיו של הצבא החוק ביותר במזרח התיכון. תארז לנצמכם את היאינוולדי הצרפתי שוכן בסמטה נשכחת בפאתי פאריס, או את מוזיאון הצבא האמריקני שוכן אי שם במחסן בדרום מנהטן. לא מתקבל על הדעת! בישראל, כך נראה, הכל אפשרי. לא שמדובר במוזיאון רע או עלוב. להיפך. זהו מוזיאון שובה לב כמעט בפשטותו ובצניעותו. נקי, מסודר ומאורגן. כלי הנשק מוצגו צחים ומתוחזקים היטב. יש תוכניות הדרכה וסיורים לקבוצות עם זאת, התחושה שאפשר צריך היה לתת כבוד גדול יותר למורשת צה"ל - כן, כי כך נראים היום מוזיאונים בעולם: ממוזגים, רחבי ידיים, עם חניה זמזנון ואוויות עם שקעים בכל פינה מעיקה קצת על המבקר.

להמחיש את מורשת הלחימה של צה"ל

התחלטה לשכן דווקא כאן את אוסף כלי הנשק של צה"ל לדורותיו הייתה מקרית. בשנת 59 החליט דויד בן-גוריון על הקמת מוזיאון צה"ל כדי להמחיש את התפתחות כוח המגן העברי ולהחזיל לדורות הבאים את מורשת הלחימה של הצבא העברי.

אקדחו של תא"ל דוד לסקוב, החייל הותיק בצה"ל ובעולם

אקדחו האישי של הטייס המצרי שמטוסו הופל מעל ת"א ב-1948

אקדחו האישי של אלוף דוד מרכוס, ממתנדבי מח"ל שנהרג במלחמת השחרור

אקדח מן האוסף של משה דיין, הרמטכ"ל הרביעי

הפלמ"ח לוחמנו (כך במקור) עד הסוף. 7/48 צמח דגניה". עוד עדות מצמררת לקרב האדיר שהתחולל במקום.

ביתן האקדחים מרשים לא פחות. האקדח של הקולונל דוד מרכוס, ממתנדבי מח"ל שנהרג בשוגג, אקדחו האישי של תא"ל דוד לסקוב, מי שנחשב לחייל הותיק ביותר בצה"ל ובעולם (אקדח מטען צבאי 9 P.38 מיימ אותו קיבל ממפקד כוח דגניה כהוקרה על פעולת החילוץ הטנק הסורי. לסקוב שימש באותם ימים כקצין הנדסה מרחבי ביישובי עמק הירדן והגליל התחתון), האקדח האישי של אלימ מנחם דגל, מפקד סיירת מטכ"ל בשנים 69-71 (אקדח מטען 9 GP35 HIGH POWER מ"מ), אקדח שקיבל הרמטכ"ל יצחק רבין מותיקי "השומר" בכפר גלעדי, האקדחים האישיים של שמואל גונן (גורודיש) וחיים לסקוב, אקדח בחתימתו של משה דיין (וולטר גרמני R38 8 כדורים) ואפילו אקדחים עתיקים מתחילת המאה ה-19 (מנעל חלמיש דו-קני 12.5 מ"מ). לקינוח נמצא כאן אקדחו של טייס מצרי שמטוסו הופל באש ני"מ בהרצליה ב-1948 החייל עצמו חזר לכאן כעבור שנים לאחר הסכם השלום עם מצרים והתגלה כאדם חביב וסימפטי ונטול צלקות. בשהיי מונה אוסף זה לא פחות מ-400 אקדחים מסוגים שונים המסווגים לפי ארצות הייצור שלהם.

אי אפשר להסתפק בסיוור קצר במוזיאון. שלל התצוגות, האוספים והפריטים הוא אין סופי ומחייב סיוור ממושך. היתרון הגדול נעוץ בעצם ההפרדה בין הנושאים השונים. חובבי הנשק יוכלו לפנות ישר לביתן המתאים.

מומלץ בחום לכל מי שתולדות צה"ל, במיוחד בימים אלה, עוד עושים לו משהו וכמובן לחובבי הזיגור. ■

מוזיאון בני האוסף לתולדות צה"ל

רח' אילת 35 פינת אלופט, תל-אביב-יפו, טל': 03-5172913

שעות פתיחה: א-ה בין השעות 16:00-08:30
מחיר הכניסה סמלי (למלווים ולמורים הכניסה ללא תשלום)

הביקור במוזיאון מתאים לכל הגילאים. קיימת תוכנית הדרכה וסיוור מותאמים לקבוצות (יש לתאם מראש). להזמנת קבוצות,

טל': 03-5172913, 03-5161346

פקס: 03-5106942

מי שמחפש ריגושים היסטוריים ימצא אותם בשפע במיוחד מתקופת מלחמת העצמאות - מהנפוליוניזיק, התנתח הצרפתי מראשית המאה ה-20, שהוצב על גבעות מריה וירה לעבר משטרת צמח באחד מהקרבות הקשים והמרים על הדגיות במלחמת השחרור, דרך הדיודיקה הבלתי נמנע שהפך למיתוס עוד בחייו (הוא גם ירה, מדגשים במוזיאון, לא רק עשה קולות) ועד האוטובוסים הממוגנים שנסעו להר הצופים מה שעולה בבירור מהמוצגים השונים המשרטטים את מלחמת השחרור, הוא התחושה של אלתור ואין ברירה שמשקפת את אוירת אותם ימים הירואיים של מהפיכה ומלחמה. כאן חשים את רוח הקרב, נכונות ההקרבה והמסירות של עם שגומד במצור, נתון לאמברגו נשק ונאלץ לאלתר בלי סוף. כן, אפילו ציניקים גמורים עשויים להתרגש כאן.

אוסף ענק בקנה מידה בינ"ל

ביתן הרובים והמקלעים מציג אוסף מגוון של רובים, תת-מקלעים ומקלעים והוא כולל כ-450 כלים מסוגים שונים, חלקם נדירים. למעשה זהו אחד האוספים הגדולים והמורכבים בעולם. קצת קשה לעכל את כל השפע הזה, אך חלק מהפריטים מענייניים יותר - החל מרובים עתיקים שנשלחו לכאן ע"י יהודים טובים מהתפוצות בתקופת מלחמת השחרור בהנחה מופרכת שחם עוד יעבדו (רובה ענתיק נטען לוע מסוג "קנטקי" עם קנה באורך של 113 מ"מ וקוטר של 9.1 מ"מ), עבור דרך רובי שירות ידני נטען מכנס, רובי שירות מטען (רומיט), רובים בעלי קנה חלק חד-קניים, רוס"רים, מקלעונים, מקלעים קלים, מקלעים בינוניים, מקלעים כבדים, רובי אימונים, רובי צלפים ואפילו רובי ספורט (בעלי קנה סלילי, הצתת כרכוב, מופעלי לחץ אוויר ואו גז).

האוסף גם מתאר נאמנה את התפתחות הנשק הצבאי, מה"סטון" של ההגנה והאצ"ל, עבור דרך הקלציניקוב האגדי והעוזי (כולל האב-טיפוס הראשון שמספרו 000001) ועד הגליל והתבור.

פריט אחד מסתיר סיפור אנושי מכמיר לב, ושוב ממלחמת השחרור. זהו רובה "לי אניפילד" (רובה שירות מסוג קרבין) שהיו ברשות לוחמי הפלמ"ח ונמסר למוזיאון בדרך מקרה. בעת ניקוי הנשק נתגלה במחמורת פתק בכתב יד: "אנו חיילי